

بررسی نقش و تاثیر طلاق از ابعاد روانشناختی بر روی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره ابتدایی

محمد رضا رسولی نژاد^۱، حدیثه میر نژاد^۲، امین قدرت آبادی^۳

^۱ کارشناسی ارشد رشته روانشناسی تربیتی، شهرستان دامغان

^۲ کارشناس رشته علوم تربیتی، شهرستان دامغان

^۳ کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی، شهرستان دامغان

EMAIL: Rasolinezhad1376@gmail.com

چکیده:

یکی از عوامل مهمی که در افت تحصیلی دانش آموزان مطرح است خانواده می باشد. توجه به اینکه خانواده به عنوان کانون مملو از محبت و آرامش برای تحول و رشد استعدادهاست، هر گونه آسیب به آن نسل آینده را از اثر سوء خود مصون نخواهد گذاشت. طلاق به عنوان یک پدیده اجتماعی اثرات و عوارض بسیاری بر خانواده بر جای می گذارد که بیشترین این اثرات و عوارض متوجه فرزندان این خانواده ها می باشد. به همین دلیل طلاق چیزی نیست که به آسانی از آن چشم پوشی کرد. تحقیقات به نقل از لاندیس و هاوینز انجام شده که همگی پیرامون افت تحصیلی و طلاق والدین می باشد که نشان دهنده این است که خانواده هایی که از هم دور باشند و کودکانی که در پرورشگاهها زندگی می کنند چقدر افت تحصیلی پیدا می کنند.

کلمات کلیدی: طلاق، فرزندان، افت تحصیلی، پیشرفت تحصیلی

مقدمه :

طلاق به معنی پایان قانونی ازدواج و جدا شدن زن و شوهر از یک دیگر است طلاق معمولاً وقتی اتفاق می افتد که استحکام رابطه زناشویی از بین می رود و میان زن و شوهر ناسازگاری و تنش وجود دارد طلاق اجتماعی تغییرات در دوستی ها سایر روابط اجتماعی است که مرد یا زن طلاق گرفته با آن ها سرو کار دارد. طلاق روانی ، موقعیتی است که از طریق آن فرد پیوندهای وابستگی عاطفی به همسرش را قطع کند و به تنها زیستن تن در دهد . دوره نوجوانی از تنش زاترین، دشوارترین و درعین حال هیجان انگیزترین مقطع از زندگی هر فرد و خانواده اش است.[۱] حتی سبب می شود که آنان فقط نقاط منفی یکدیگر را ببینند ، هر کدام سعی دارد دیگری را متهم سازد و زمینه را برای سقوط او فراهم نماید ، زنی مهربان یک باره لجباز می شود و مردی با چنان عظمت و وقار یک باره عیب جو می شود و این همه برای پاره کردن رشته ی الفت هاست .[۲] یکی از بزرگترین خطراتی که در زندگی همه ی انسانها وجود دارد طلاق است ، جدایی و طلاق بیشتر متوجه کودکان خانواده است که دل به عنایت و مهر والدین گرم داشته و خانه را مرکز امید و پناهگاه خویش می شناسند ، اگر پدران و مادران بدانند طلاق و جدایی چه محرومیتی را برای فرزندان پدید می آورد و دل نازک طفل را چگونه شکنند و او را از چه لذاتی محروم می سازد ، شاید هرگز تن به این کار در ندهند ، جدایی پدر و مادر از یکدیگر کودک را به اختلال عاطفی دچار می سازد ؛ حالت افسردگی برای او پدید می آورد و در مواردی قدرت اراده و اندیشه را از او باز می ستاند و در کل او را چنان پریشان می سازد که اثرات شوم آن مادام العمر عارض کودک است . جدایی از والدین به خاطر طلاق در وضع تحصیلی کودک هم اثر می گذارد ، توان فعالیت حتی ورزش را از او می گیرد . [۳] ستیزه های خانواده که سرانجام به جدایی و طلاق می انجامد ، رفتاری است نابهنجار و غیر طبیعی ، گاهی کسانی که به چنین کاری دست می زنند تصورش هم برای آدمی چندش آور است . برای یک زوج تحصیل کرده و بالغ با داشتن فرزندی که در کنار ، فرزندی که همین والدین کم احساس و کم عاطفه آنها را به این جهان هستی آورده و اکنون با یک تصمیم نابخردانه آنها را تنها و بی کس رها می کنند و دنبال هوس های جدیدی با فرزندان جدیدی می روند . به هم ریختن کانون گرم خانواده ، گناهی نابخشدنی و غیر قابل توجیه ناسازگاری خطایی است فردی ، تعرضی است از جانب انسانی به انسانی دیگر که با قدری گذشت و تساهل در موارد بسیاری قابل جبران است ، چه بسا خطا کننده ، خود بر سر عقل آید از کرده پشیمان شود ، ولی ستیزه و طلاق ، خطا و گناهی است اجتماعی ؛ گسستن سنگ بنای اجتماع است ، در هم ریختن شالوده زندگی است ، ازدواج امری است مربوط به دو فرد ، ستیزه و نهایت طلاق امری است اجتماعی که صدمه و زیان آن به جامعه می رسد [۴]. عشق جوان ها را به تشکیل خانواده سست می کند و اعتماد اجتماعی را سلب و مخدوش می سازد . پس طلاق امری است ناموجه می توان خانواده را در دو جهت عام و خاص در نظر گرفت ، خانواده به معنی عام آن در قدیم بیشتر مورد توجه بوده است و پدر و مادر ، فرزندان و تمام افرادی را شامل می شود که در قانون مدنی به ترتیب اولویت می توانند از ماترک دیگری سهم الارثی داشته باشند ، اما خانواده به معنی خاص عبارت است از شوهر ، زن و فرزندان آنها با وجود اینکه قوانین ما خانواده را دقیقاً تعریف نکرده و برای اعضای خانواده ، شخصیت حقوق متساوی قابل نیست . [۵] خانواده قدیمی ترین و کهن ترین هسته طبیعی است که از بدو پیدایش بشر وجود داشته است . در واقع خانواده حکم سلول را در ساختمان اندام موجودات دارد . خانواده کانون حفاظت خانوادگی و اجتماعی است که بسیاری از نویسندگان و حقوقدانان درباره ی آن سخن گفته اند ، حاصل جمع پدید آمده از خلاق خانواده هایی است که آن جامعه از آنها تشکیل یافته است . [۶] نیمی از جمعیت ایران به واسطه ی تنگ نظری های مردانه از فعالیت اجتماعی دور مانده اند ، به طوری که از قدرت فکری و توان بانوان کمتر در جهت بهسازی و سازندگی کشور استفاده می شود امید است مسئولین و دست اندرکاران متوجه این نقیصه ی بزرگ در روند بکارگیری نیرو و توان های اجتماعی ، در ساختار بهتر جامعه استفاده نمایند و از تنگ نظری و بد اندیشی ها دست بردارند و راه را برای ورود هر چه بیشتر بانوان در کوشش های اجتماعی باز کنند . [۷] اگر به این جنبه های انسانی حقوق زن توجه بیشتری شود ، منشا ستیزه های خانواده کمتر شده و از جدایی زن و مرد و انحراف فرزندان رها شده جلوگیری می شود و درنهایت به جامعه ای از سلامت جسم و روان خواهیم رسید که کمتر دچار ستیزه و جدایی می گردد . بر اساس تحقیقات و مطالعات انجام شده ، دو عامل وراثت و محیط سهم بسزایی در میزان بزهکاری دارند ، اما سوابق

نشان می دهد که نه وراثت و نه محیط هیچ کدام به تنهایی نمی توانند عامل ایجاد جرم باشند ، بلکه زمینه ی ارثی فرد ، همراه با خصوصیات خلقی و محیطی و تأثیری که افراد دیگر در زندگی انسان دارند ، می تواند سبب بروز جرم باشد . [۸] خانواده مهمترین نهاد اجتماعی موجود در جوامع انسانی است از نظر تکوین شخصیت و پرورش آن در فرزندان و نحوه ی کیفیت آن از حیث تطابق بعدی فرد در جامعه دارای آثار وسیعی می باشد ، میزان سازگاری و کیفیت روابط عاطفی زن و شوهر و دیگر کسانی که هسته اصلی خانواده را تشکیل می دهند و نیز نقش آموزشی خانواده و اهمیت آن در رشد شخصیت ، روابط عاطفی فرزند و خانواده مسایل روانی - جسمی ناشی از حیات خانوادگی - هر یک از جنبه ها در ساختن قالب کلی شخصیت کودک موثر هستند و امروزه طرح هر کدام از این مباحث اختصاص به یکی از رشته های جامعه شناسی و روان شناسی پیدا کرده است . [۹]

بررسی ویژگیهای شخصی و شخصیتی آن دسته از دانش آموزانی که در مقایسه با همسالان مشابه خود پیشرفت تحصیلی چشمگیری داشته اند. حاکی از آن است که آنها از محیط خانواده بسیار گرم و صمیمی برخوردار بوده و رد سایه مهر و محبت تشویق پدر و مادر از یک نگرش مثبت و انگیزه غنی و قوی نسبت به مدرسه و درس خواندن بهره مند شده اند. در مقابل با نگاهی کوتاه با شرایط روانی اجتماعی و درس خواندن بهره مند شده اند. در مقابل با نگاهی کوتاه با شرایط روانی اجتماعی دانش آموزانی که علی رغم بهره مندی از بهره هوشی بالاتر از متوسط و امکانات مناسب زندگی آنگونه که بایسته و شایسته است تلاش قابل توجهی از خود نشان نداده و پیشرفت تحصیلی مطلوبی را نداشته اند در می یابیم که این قبیل دانش آموزان غالباً متعلق به خانواده هایی هستند که روابط عاطفی متقابل و پایداری بین اعضاء آن وجود ندارد و بسیار سست و شکننده است. [۱۰]

بیان مسئله :

مطالعات نشان می دهد در خانواده های مرفه و تحصیلکرده ، طلاق والدین آمار مردود شدن بچه ها در امتحانات پایانی سال را بیش از دو برابر افزایش می دهد . [۱۱] در خانواده های کارگری و بویژه خانواده هایی که مادر خانواده سواد ندارد ، از هر دو بچه یک نفر ترک تحصیل می کند . همچنین در خانواده های کارمندی که مادری با سواد حضور دارد بچه های طلاق قبل از دریافت دیپلم مدرسه را ترک می کنند . [۱۲] البته هنوز به دقت مشخص نیست که آیا این شکست های تحصیلی ناشی از جدایی والدین و ضربه ناشی از طلاق است یا جو خانوادگی متشنج پیش از جدایی ، اما به هر حال آنچه مسلم است طلاق موضوعی صرفاً مربوط به بزرگ تر ها نیست و همیشه فرزندان را نیز به شدت تحت تأثیر قرار می دهد که باید به این موضوع ها نیز توجه جدی داشت . [۱۳]

ضرورت و اهمیت تحقیق :

سنجش اثرات جدایی والدین بر کودکان بسیار دشوار است و عواملی چون میزان ستیزه میان پدر و مادر قبل از جدایی ، سن کودکان در آن زمان ، تعداد خواهر و برادران ، وجود پدر بزرگ و مادر بزرگ و سایر خویشاوندان ، روابط آن ها با هر یک از والدین ، و یا این که تا چه حد پدر و مادر را می بینند ، بر میزان اثرات و فرایند سازگاری با شرایط جدید تأثیر خواهند داشت . [۱۴]

یکی از تأثیرات رفتاری حاصل از طلاق اضطراب است به نحوی که پس از طلاق ، بلافاصله میزان اختلالات عاطفی و رفتاری در کودکان بالا می رود و پسران بیشتر از دختران تحت تأثیر اضطراب ناشی از طلاق قرار می گیرند و چنین فرزندان اغلب به اختلالات روانی تنی ، افت تحصیلی ، به ویژه آسم و کولیت دچار می شوند . آسیب طلاق بر نوجوانان هم کمتر از آسیب بر کودکان نیست هر چند که این دو آسیب از نظر کیفیت تفاوت های آشکاری دارند .

طلاق:

طلاق یک پدیده شوم اجتماعی است یکی از نویسندگان می نویسد طلاق برای آن دسته از کودکانی که پیش از طلاق خرسندی داشته اند بیشتر آسیب عاطفی ایجاد می کند تا آنهایی که پیش از طلاق خانواده ناخرسندی داشته اند. [۱۵]

افت تحصیلی :

کاهش نسبی فعالیت درس و مطالعه یک دانش آموز در یک دوره سنی در مقایسه با دوره سنی قبل از آن را افت تحصیلی گویند به بیان دیگر شکستها و ناکامی دانش آموزان در تحصیل که با بی علاقه‌گی به مسائل تحصیلی و کاهش نمرات درس شروع می شود افت تحصیلی نام دارد ..

معنای لغوی طلاق و اصطلاحی طلاق :

در کتاب ارزنده حقوق مدنی زوجین چنین آمده طلاق در لغت اسم از برای اطلاق و تطبیق است یعنی از بین بردن هر گونه قیدی و در شرع مقدس اسلام عبارت از برداشتن قید نکاح است و همچنین طلاق در لغت رها شدن از قید نکاح است و در عرف عام معانی جدائی از آن در ذهن متبادر می شود. [۱۶]

صاحب جواهر گوید طلاق در لغت به معنی گشودن گره و رها کردن است و در اصطلاح شرع عبارتست از زائیل کردن قید نکاح به لفظ (طالق) و صاحب بشرح لعمه قید بدون عوض را هم ذکر کرده اند و این قید برای احتراز از خلع و مبارات است که ازله در آن دو در مقابل بذل مهر است .

جامعه و اجتماعی شدن مهم است . بنابراین نباید نمره را به عنوان ملاک پیشرفت تحصیلی دانش آموز در نظر داشته باشند ، بلکه هدف یادگیری است . از این رو والدین و مربیان باید انعطاف کافی را در زمینه نمره دانش آموزان داشته باشند ، تا مشکلاتی را در این زمینه برای دانش آموز به وجود نیاورند ، پس همه تلاش مربیان و والدین باید جلوگیری از افت تحصیلی دانش آموز باشد ، زیرا چنانچه افت تحصیلی ادامه یابد به بزهکاری و انحراف دانش آموز منجر می شود و در نتیجه ترک تحصیل به وجود می آید ، که یکی از مهم ترین عوامل فساد در جامعه می باشد . [۱۸]

تعریف لغوی افت تحصیلی

افت از نظر لغوی به معنی کمبود ، کمی ، کم و کاست و نقصان است . منظور از افت تحصیلی «کاهش عملکرد تحصیلی دانش آموز از سطح رضایت بخش به سطحی نامطلوب است » همچنین افت در لغت به معنای ضایعات ، ضایع کردن که بیشتر در نظر اقتصاددانان مطرح شده است . اما در بعضی از متون فارسی کلمه ترک تحصیل نیز معادل افت تحصیلی در نظر گرفته شده است . به عبارتی افت تحصیلی عبارت است از نزول از یک سطح بالاتر به سطح پایین تر در تحصیل و آموزش . [۱۹] افت تحصیلی به معنای دقیق آن ، زمانی است که فاصله قابل توجهی بین توان و استعداد بالقوه و توان بالفعل فرد در فعالیتهای درسی و پیشرفت تحصیلی مشهود باشد . گرچه این تعریف می تواند همه کسانی را که به دنبال شکستهایی پی در پی تحصیل ، از تحصیل عقب مانده و عمدتاً به اصطلاح تجدید یا مردود شده اند را در بر گیرد اما مفهوم افت تحصیلی صرفاً در رفوزگی و تجدیدی خلاصه نمی شود و می تواند شامل هر دانش آموز و دانشجویی شود که اکتسابهای آموزشی و پیشرفت دانشگاهی او کمتر از توان بالقوه و حد انتظار اوست . [۲۰] لذا بر اساس این تعریف دانش آموزان تیز هوش نیز ممکن است دچار افت تحصیلی و کم آموزشی بشوند . لذا افت تحصیلی مسئله ای است عام و نسبی .

نتیجه گیری

خانواده در طول تاریخ حیات بشری همواره به عنوان نخستین نهاد تعلیم و تربیت فرزندان مطرح بوده است و این نقش همچنان برای آن متصور است. در همه جوامع، خانواده مسئول حفظ نسل و اجتماعی کردن فرزندان است و ایجاد محیط مانوس و صمیمی و با مهر و محبت به عهده خانواده است. خانواده در شکل‌گیری ارزش‌ها و باورداشتهای فرزندان نقش اصلی را دارد و بر هر نوع روابطی که فرد یا عوامل و نهادهای اجتماع‌های دیگر از جمله آموزش و پرورش دارد، تأثیر می‌گذارد. عدم توجه والدین به سالم‌سازی محیط روانی و عاطفی فرزندان و احیاناً فقدان روابط مناسب میان اعضای خانواده، فرزندان را با کمبودهای شدید عاطفی، روانی و ارتباطی رو به رو می‌سازد و احتمال اینکه در آینده دچار مشکلات روحی و روانی و در نهایت شکست تحصیلی شوند، زیاد است.

منابع

- [۱] عرشی، ملیحه و لطیفیان، مریم و اسد، ریحانه و فاطمه، شیخ الملوکی. بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و نگرش دانشجویان به اعتیاد. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۳۹۷
- [۲] عسکریان، مصطفی، ۱۳۹۱، جامعه شناسی آموزش و پرورش، تهران، توس
- [۳] استادان طرح جامع آموزشی خانواده، ۱۳۹۰، خانواده و فرزندان در دوره راهنمایی تحصیلی، تهران، انجمن اولیاء و مربیان
- [۴] افروز، غلامعلی، ۱۳۹۶، روان شناسی تربیتی، تهران، انجمن اولیاء و مربیان.
- [۵] بیابانگرد، اسماعیل، ۱۳۸۸، روش های پیشگیری از افت تحصیلی، تهران، انجمن اولیاء و مربیان
- [۶] بیکر، ترزال، ۱۳۹۱، نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، ترجمه: هوشنگ نایی، تهران، روش
- [۷] دو اس، دی. رای، ۱۳۹۳، پیمایشی در تحقیقات اجتماعی، ترجمه، هوشنگ نایی، تهران، نی
- [۸] شرفی، محمدرضا، ۱۳۸۶، مشکلات تربیتی را چگونه حل کنیم؟، تهران، ترکیه
- [۹] شرکای، محمد، ۱۳۹۹، درآمدی به جامعه شناسی آموزش و پرورش، ترجمه؛ محمد جعفر پوینده، تهران، نقش جهان
- [۱۰] فتحی، کبری، ۱۳۹۹، [رهیافت های نوین در مطالعات اسلامی سال دوم زمستان، شماره ۵](#)
- [۱۱] شیخی، محمد تقی، ۱۳۹۵، جامعه شناسی جهان سوم، تهران، اشراقی
- [۱۲] علاقه مند، علی، ۱۳۸۱، جامعه شناسی آموزش و پرورش، تهران، روان
- [۱۳] آذربون، ریچارد و وان لون، ۱۳۹۲، جامعه شناسی، ترجمه رامین کریمیان، تهران، شیرازه
- [۱۴] کاکیا، لیدا، ۱۳۷۹، نگرشی نو به افت تحصیلی، تهران، افاقی
- [۱۵] کامرانی، حشمت الله و عطایی، نورالله، ۱۳۵۳، نقدی بر جامعه شناسی، تهران، شبگیر
- [۱۶] گلشن فومنی، محمدرسول، ۱۳۸۵، جامعه شناسی آموزش و پرورش، تهران، شیفته
- [۱۷] گیدنز، آنتونی، ۱۳۸۲، جامعه شناسی، ترجمه، منوچهر صبوری، تهران، نی

- [۱۸] الحسینی، سید مصطفی، ۱۳۹۶، بررسی پاره ای از ویژگیهای دانش آموزان ممتاز و ارایه الگوی پیش بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان متوسطه ی استان مرکزی در سال ۷۸-۱۳۷۷، تهران، شورای تحقیقات آموزش و پرورش
- [۱۹] آروندی، سعید، ۱۳۹۹ گزارشی از عوامل افت تحصیلی در میان دانش آموزان ژاپن، نشریه همشهری
- [۲۰] امام جمعه، محمد علی، ۱۳۹۷، بررسی علل افت درس تاریخ سال سوم راهنمایی شهرستان گلپایگان، شورای تحقیقات آموزش و پرورش اصفهان
- [۲۱] پورناصرانی، رضا، ۱۳۹۱، علل و عوامل افت تحصیلی، نشریه آبادی
- [۲۲] پولادی، محمد علی، ۱۳۹۵، بررسی عوامل مهم افت تحصیلی در دبیرستانهای پسرانه شهر اهواز
- [۲۳] کتابی، زهره، بررسی تاثیر طلاق والدین بر افت تحصیلی دانش آموزان، مطالعه موردی "م"، هفتمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، محمودآباد، ۱۶۱۹۸۰۲، <https://civilica.com/doc/۱۶۱۹۸۰۲>، ۱۴۰۱